

Snacka om barnrätt

Avsnitt 3. Informella vräkningar

Dona Hariri: Välkommen till *Snacka om barnrätt*, en podcast från Länsstyrelsen i Stockholm om barns rättigheter och olika förutsättningar. Jag som leder samtalet heter Dona Hariri och är barnrättsjurist och i dag ska vi prata om barnfamiljer som blir vräkta. Vi ska prata om hur vi kan närma oss målet om bostad för alla.

Patrik Cederlöf: Antalet barn som vräks fortsätter öka. Man ska vara medveten om att det finns ett stort mörkertal som inte syns i statistiken, informella vräkningar. Att bli vräkt är inte bara att förlora sin bostad, det kan hota familjens trygghet och hela tillvaro under en lång tid. Varje påtvingad flytt är ett trauma för barnen. Tryggheten som en egen fast bostad ger är grundläggande för att livet ska fungera, för att må bra och för att relationer, skola och arbete ska funka.

Dona Hariri: Idag ska vi prata om informella vräkningar av barnfamiljer, vräkningar som inte syns i statistiken men som drabbar många familjer varje år. En konsekvens av en stenhård bostadsmarknad och den oerhörda svårigheten för många att ordna en fast bostad, kanske särskilt i Stockholmsområdet. Och barnkonventionen är tydlig, alla barn ska bo i en trygg miljö.

Idag har jag med mig två gäster, Lotta Rapacioli, jurist på den ideella organisationen Sociala missionen och Tove Samzelius som jobbar på Rädda Barnen och som är doktorand på Malmö Universitet. Välkomna!

Jag måste direkt gå till dig Tove, för som jag förstår det disputerar du om några dagar. Berätta gärna kort vad din avhandling handlar om.

Tove Samzelius: Ja, min handlings svenska titel är *Den tysta exkluderingens onda cirkel – Ensamstående mödrars perspektiv på hemlöshet och fattigdom i Sverige*. Och det jag försöker göra här är att ställa frågan vilken ny kunskap om hemlöshet och fattigdom vi kan få genom att sätta de drabbade människornas berättelser i centrum för en analys av den svenska välfärdskontexten.

Dona Hariri: Skulle du då säga att resultatet och slutsatsen på något sätt har förvånat dig?

Tove Samzelius: Den har inte förvånat mig eftersom att jag har jobbat med det här väldigt länge. Däremot skulle jag säga att jag ger en annan bild av hemlöshet och den verklighet som finns, än den som ofta belyses i den allmänna debatten.

Dona Hariri: Du bygger så snyggt en bro till min första fråga till Lotta, på tal om debatten. Lotta, vad är en informell vräkning? Det känns som att det är ett begrepp som vi, jag också, kastar ur mig hela tiden men inte riktigt har koll på. Vad omfattas av begreppet informella vräkningar?

Lotta Rapacioli: I princip kan man säga att det är alla former av situationer där människor måste lämna ett tillfälligt boende. I mitt arbete på Sociala missionen möter jag väldigt många av de här ensamstående mammorna. Det kan handla om sociala kontrakt som de har fått via socialtjänsten som sedan upphör, då kanske de har fått ett kontrakt på två år och sedan måste de flytta vidare. Det kan vara ett kontrakt de har fått på den svarta marknaden eller på blocket, de har hyrt något privat under en kort period men sedan måste de hitta något nytt hela tiden. Man kan säga att den stora skillnaden på en informell och en formell, så som jag ser det, det är väl lite det att den formella vräkningen är mer i ljuset, då är det hyresnämnden, det är Kronofogden, det är de vräkningarna som vi faktiskt läser mest om i media när man skriver att en person har blivit vräkt. Alla de här informella vräkningarna som vi pratar om, de är inte i ljuset på samma sätt, de är mycket mer i det fördolda.

Dona Hariri: Tove, skulle du säga att vi har en enhetlig definition på informella vräkningar i Sverige? Lotta beskriver vad begreppet innefattar men vad säger du om det?

Tove Samzelius: Nej, det skulle jag inte säga att vi har utan jag skulle säga att när vi pratar om vräkningar generellt i Sverige då är det precis som Lotta säger. Det är vräkningar från förstahandskontrakt som belyses i Kronofogdens statistik, till exempel när vi pratar om barnfamiljer. Men alla de här andra formerna finns det egentligen väldigt dålig kunskap om. I min avhandling kallar jag det här för den parallella bostadsmarknaden och det kan handla om den sekundära bostadsmarknaden när man har kontrakt till exempel genom socialtjänsten. Det kan vara olika former av sociala kontrakt, genomgångsbostäder, men det kan också vara andrahandskontrakt och det kan vara svarta andrahandskontrakt, det är människor som bor inneboende, det är människor som bor hos vänner och bekanta. Det kan också handla om att man har blivit tillfälligt placerad på ett vandrarhem eller ett hotell av socialtjänsten men att man inte får bo kvar där och måste flytta därifrån, det är också en sorts informell vräkning därför att man vet inte vart man ska ta vägen. Men det här är ingenting som syns i vår statistik eller som är belyst på något sätt.

Dona Hariri: Då tänker jag så här, som jurist framför allt, att när det här inte syns i statistiken, precis som du säger Tove, när det här är familjer som man inte riktigt kan definiera, man vet inte vilken typ av familjer det är, var de finns, hur de lever. Hur kan man då, hur tillvarata tar de sina rättigheter och hur kan vi andra stötta dem i det?

Tove Samzelius: Det jag skulle säga, det är att de i stort sett blir rättslösa.

Dona Hariri: För det är precis det jag hör, att det här är rättslösa människor, det är rättslösa personer som bor runt oss här i Sverige, eller med oss.

Lotta Rapacioli: Jag kan berätta hur vi på Sociala missionen arbetar med det här. Vi har en socialrättslig rådgivning, där jobbar vi jurister och socionomer och vi träffar många av de här familjerna. Då vi hjälper dem i kontakten med myndigheter och kan även gå in som ombud och hjälpa de här personerna att tillvarata sina rättigheter.

Dona Hariri: Lotta, berätta om ett typiskt fall som hamnar på ditt bord.

Lotta Rapacioli: Ett typiskt fall som hamnar hos Sociala missionen, det kan man säga är en ensamstående mamma som är född i utlandet. Majoriteten av de vi möter är födda utomlands men har levt i Sverige i ganska många år, ofta över fem år. Hon har ofta flera barn där de yngsta eller alla barnen är födda i Sverige. De har inget fast boende utan de flyttar runt och har ofta flyttat runt i många år. Så barnen har aldrig haft ett hem kan man säga, de har aldrig haft en trygg och fast plats.

Dona Hariri: Varför finns det en sådan tydlig överrepresentation av mammor, Tove?

Tove Samzelius: Jag skulle säga att det beror på många och är en kombination av olika faktorer som spelar en viktig roll här. Sedan nittioalet, så ungefär i trettio år har vi sett väldigt stora förändringar i hur vår välfärdsstat är organiserad och strukturerad. Kombinationen av förändringar på bostadsmarknaden, förändringar på arbetsmarknaden och förändringar i socialförsäkringssystemet skulle jag säga har slagit extra hårt mot just den här gruppen som Lotta beskriver.

Dona Hariri: Vad säger du om det, Lotta?

Lotta Rapacioli: Problemet som vi ser det, det är att de här ensamstående mammorna har väldigt svårt att etablera sig i Sverige. För de kan inte studera, de kan inte jobba utan en bostad. Bostaden är nyckeln till allting, bostaden är nyckeln till ett fungerande liv helt enkelt. Har du inte bostad så kan du inte ta hand om dina barn, studera eller jobba. Jag har mött flera mammor som har erbjudits en praktikplats eller till och med ett jobb, de börjar på det här

jobbet men sedan lyckas man inte behålla det för att man inte har bostad. Det är helt ohållbart, det går inte.

Tove Samzelius: För att följa upp från det som Lotta säger, det här är väldigt framträdande också i den studie jag har gjort. Utan bostad är det väldigt svårt att gå vidare i livet. Många uttrycker det som att man tar ett par steg framåt men så fort det händer någonting i bostadssituationen så faller man tillbaka igen. Bland kvinnorna som jag intervjuade var det flera som hade arbetslivserfarenhet eller som arbetade, men när man hamnade i olika typer av akuta boendesituationer blev man också ofta av med arbetet och hamnade i den här onda cirkeln. Och det finns väldigt lite förståelse för hur det här fungerar, både i policyutveckling skulle jag säga, och i hur socialtjänsten arbetar med eller bemöter den här gruppen.

Dona Hariri: Är det bara jag, eller känner ni igen er i att när man pratar om vräkningar, informella vräkningar, ensamstående mammor som flyttar runt med sina barn och försöker hitta någon form någorlunda tryggt hem, så möts i alla fall jag ganska ofta av en omgivning som ifrågasätter det, som menar att "Nej, inte är väl någon fattig här i Sverige?" eller "Folk som bor i skrubbar? Nej, det händer inte i Sverige, då måste de ha gjort något fel själva!". Är det bara jag som möter den här typen av människor och den typen av respons eller känner ni igen er i det här?

Lotta Rapacioli: Jag känner verkligen igen mig. Dels tycker jag att människor som inte jobbar med de här frågorna vet inte alls hur det ser ut, man känner inte till den här problematiken helt enkelt. Men även det här som du säger, att man tänker att de här föräldrarna måste ha gjort någonting fel. För det här är någonting som de här mammorna möter hela tiden, det här egenansvaret, föräldraansvaret, att man själv har ett ansvar att lösa sin situation. Och det har man såklart, men de här mammorna kämpar verkligen och gör allt de kan i sin makt för att lösa situationen. Men den onda cirkeln fortsätter, det går inte, de är fast.

Dona Hariri: Så det är väldigt tydligt att det här är rättslösa människor, av vad jag kan höra i samtalet med er, att ingen egentligen tar ansvar för dem eller i vart fall ens stöttar dem. Tove?

Tove Samzelius: Jag skulle säga precis som Lotta sa, att om man inte arbetar med de här frågorna eller känner [någon som är drabbad] eller är drabbad [själv] så är det en problematik som i stort sett är osynliggjord i det svenska samhället. Därav kommer oförståelsen. Vi har en självbild av att i Sverige så stöttar vi barnfamiljer, att det finns hjälp att få, men just när det gäller hemlöshet är det så att våra system möter inte upp. Det är det många som har svårt att förstå och då blir det också den här individualiserade synen på ansvar men också synen på att man måste ha gjort någonting fel om man inte klarar av att lösa sin situation. Det är också reflekterat, skulle jag säga, i hur man blir bemött av myndigheter.

Dona Hariri: Så inte nog med att man kämpar för att hitta någon form av någorlunda trygg bostad, man ska också behöva möta en omgivning och myndigheter som inte tror på en. Låt oss då gå vidare till lösningarna, för ni börjar komma ganska nära lösningen och jag vet att det ändå finns många goda exempel. Jag börjar med dig Tove, vilken är den enskilt viktigaste åtgärden för att minska problemet med dessa informella vräkningar?

Tove Samzelius: Jag tror att man måste gå tillbaka och säga att det absolut viktigaste det är att erkänna och bekräfta att den här verkligheten faktiskt finns. Sedan tycker jag också att det handlar om vår syn på fattigdom och hur vi förstår den problematiken, därför att det i sin tur påverkar hur vi bemöter och arbetar med människor. Vi kan komma på lösningar här och där, man kan komma med olika insatser och det finns som du säger goda exempel, det finns en vilja bland en del grupper att ta tag i det här. Men den här grundproblematiken om synen på människor och människors förmåga att lösa situationen själva, där behöver vi börja.

Dona Hariri: Vad säger du Lotta?

Lotta Rapacioli: Jag kan bara fortsätta på det Tove sa, att vi måste lyfta den här frågan mycket, mycket mer. Det är viktigt att den kommer upp på den politiska agendan. Vi från det civila samhället måste bedriva påverkansarbete i högre grad. Det är viktigt att de här familjerna syns, att deras röster blir hörda, för idag är det alldeles för många barn som växer upp under helt oacceptabla förhållanden i Sverige.

Dona Hariri: Var brister det någonstans? Är det brister som gör att vi inte löser det här otroligt omfattande problemet, vad säger ni?

Tove Samzelius: I slutändan är det här ett politiskt ansvar och det behöver fattas politiska beslut där det blir en fråga som prioriteras. Det är det absolut viktigaste.

Lotta Rapacioli: Jag kan bara hålla med Tove där.

Dona Hariri: Har ni några konkreta förslag på vad ni skulle vilja att kommuner men också staten behöver göra?

Lotta Rapacioli: Det generella är bostadsbyggandet. Vi har för få bostäder i Sverige, det är där någonstans det landar. Vi måste bygga fler lägenheter och det måste finnas en möjlighet för de här familjerna att kunna bo kvar där de bor.

Tove Samzelius: Det handlar inte bara om tillgången till bostäder, det handlar också om regelverk och lagstiftning. Sedan kan man se på de här frågorna både från ett kortsiktigt och ett långsiktigt perspektiv. Även om jag säger att grunden är att vi ska erkänna och att det är ett politiskt ansvar så finns också saker, och det är kanske det du efterfrågar, som man behöver ta

tag i redan här och nu. Om vi tittar på till exempel Stockholmsområdet när barnfamiljer blir akut hemlösa, hur de blir bemötta, var man blir placerad och under vilka former, det är någonting som man faktiskt kan göra någonting åt redan idag, om viljan finns. Sedan när det gäller det långsiktiga behöver vi såklart ha tillgång till mer bostäder, men många av de nybyggda bostäderna är alldeles för dyra för de här grupperna. Det är framför allt i de äldre bostadsbestånden som de har en chans, dels att bli godkända men också att få tillgång till en bostad med en hyra som man faktiskt har råd att betala och då också kunna gå vidare och få makt över sitt eget liv, att arbeta och så. Annars blir man inlåst i en fattigdomssituation som man har svårt att ta sig ur.

Dona Hariri: Men om vi ska vara helt ärliga, skulle ni säga att det finns en vilja att förändra den här situationen på politisk och kommunal nivå eller skulle ni säga att våra politiker och kommuner är lite grann som vår omgivning och samhället i stort, att man nonchalerar lite, tänker att "Det där är väl inget stort problem"?

Tove Samzelius: Jag skulle säga så här, att man är ganska handfallna inför situationen så att många politiker och tjänstepersoner börjar se och kanske förstå den här verkligheten lite mer. Sedan finns det en annan problematik och det är att när de här ärendena, det som Lotta jobbar med just överklagan då till exempel i beslutsfattningsprocesser, att det idag finns en rättspraxis i Sverige där sättet man tolkar lagstiftningen, alltså socialtjänstlagen, har blivit striktare. Det gör också att många kommuner och många kommunala tjänstemän tycker att det är väldigt svårt att veta hur de ska kunna hantera de här frågorna. Och då är det som sagt bara politiker som kan förändra det genom en annan typ av lagstiftning.

Dona Hariri: Då tänker jag på barnkonventionen såklart, som blev lag tidigare i år och som är väldigt tydlig, barn ska ha en trygg miljö helt enkelt. Lotta, skulle du säga att barnkonvention och att den blev lag i Sverige på något sätt har förändrat juridiken och de här processerna?

Lotta Rapacioli: Jag tror att det här är en väldigt lång process, att det kommer ta lång tid. Men vi som jobbar som barnrättsjurister är självklart väldigt glada att barnkonventionen har blivit lag för vi tror och hoppas på att det kommer få effekt framöver. Men jag tycker ofta att det jag möter från socialtjänsten när jag hjälper de här familjerna, det är att det ser ofta väldigt bra ut på pappret, man vill ofta skriva att vi tar hänsyn till barnkonventionen, men i praktiken så är det en helt annan sak.

Dona Hariri: Vad möter du i kontakten med socialtjänsten?

Lotta Rapacioli: Tyvärr möter jag väldigt mycket misstro, mycket prat om egenansvar, föräldrans ansvar, att mammorna inte gör vad de kan för att lösa sin situation trots att de faktiskt

gör allt de kan. Det är väldigt högt ställda krav på dem. Ja en misstro skulle jag säga och det som är riktigt otäckt, som jag har mött ett flertal gånger, det är när man från socialtjänstens håll har börjat hota med att man ska placera barnen för att mamman inte lyckas lösa sin boendesituation själv. Det tycker jag är riktigt otäckt, när man säger att "Ja men det finns ju familjehemsplacering, det kan bli aktuellt här". Man blir väldigt upprörd för det är verkligen väldigt mycket misstro från myndigheternas håll, väldigt mycket.

Dona Hariri: Nu har vi fokuserat väldigt mycket på politiken och vad som behövs och vad som behöver göras framöver men Lotta, har du några goda exempel?

Lotta Rapacioli: Ja, absolut. De familjer vi möter befinner sig ofta i väldigt komplexa och svåra situationer så det tar lång tid att försöka gå in och hjälpa dem. Men jag har ett fall, det handlar faktiskt om en pappa inte en mamma, så han sticker ut lite. Det är en pappa som har bott i Sverige i över tio år med två barn och en fru. Han har kämpat på alla sätt att försöka få jobb men inte lyckats och även då letat bostad i alla år och hamnat i en massa olika problematiska situationer. Det som hände till slut var att hans fru insjuknade i psykos, hon blev väldigt psykiskt sjuk och fick helt enkelt ligga på sjukhus. Han skulle då ta hand om barnen själv och han klarade inte av situationen med all den press det innebar att inte ha ett säkert boende. De har flyttat runt, från början var det en massa flyktingförläggningar sedan har det varit tillfälliga kontrakt i hur många städer som helst, det har aldrig varit något fast så han och barnen mådde bara sämre och sämre. Det var helt ohållbart, till slut var hans fysiska symptom på den här ohälsan så oroväckande så jag var med honom hos socialtjänsten och påtalade att han kommer inte att klara det här längre, det är bara att titta på honom, han orkar inte med den här situationen längre, han har gjort allt i sin makt. Efter drygt ett år så lyckades vi genom påtryckningar få till så att han och barnen fick en försökslägenhet där de nu kan bo och tanken är att det ska bli ett förstahandskontrakt efter två år, om allt går vägen. Och plötsligt har hans oro över den här boendesituationen släppt och han kan nu börja koncentrera sig på att börja jobba, det är hans högsta önskan att bli självförsörjande och ta hand om sin familj. Så det är fantastiskt när det går vägen och när han får hjälp av myndigheterna.

Dona Hariri: Vilket fantastiskt exempel i detta mörker ändå och [ett exempel på] att det också finns pappor, för det får vi såklart inte glömma det finns också pappor som försöker få ihop detta mycket komplexa, svåra livspussel. Tove, du har arbetat med de här frågorna väldigt länge och träffat många familjer, har du någon positiv erfarenhet?

Tove Samzelius: Ja, det har jag såklart och precis som Lotta säger är det här familjer som verkligen kämpar och gör allt för att ta dig ur den här svåra situationen som de befinner sig i. Jag tänker framför allt på en mamma, första gången jag träffade henne hade hon blivit akut hemlös bara ett par dagar innan och hade väldigt stora problem med att få stöd av

socialtjänsten. Under tre veckor åkte hon fram och tillbaka till socialjouren på kvällarna, socialtjänsten i hennes stadsdel på dagarna. Sedan under ungefär ett och ett halvt år flyttade hon runt på olika typer av akutboende eller hotell, vandrarhem, hon bodde andrahands under kortare perioder men fick inte bo kvar. Men det här var en person som gjorde allt, hon frågade alla och berättade för alla om sin situation och till slut, genom en bekant till en bekant, fick hon höra talas om en kvinna som skulle flytta från sin lägenhet. Det här var utanför Stockholm men vid det här laget var hon så trött på situationen i Stockholmsområdet att hon var beredd att flytta var som helst. Hon pratade med hyresvärderna, det var en privat hyresvärd, hon åkte dit hon tyckte att det var helt okej. Det var en mindre ort men det absolut viktigaste för henne det var att det fanns förskola, det fanns skola och det fanns ett antal platser där hon skulle kunna få jobba till exempel på äldreboende. Så hon kände att, ja men det här är en plats där jag kan skapa ett nytt liv, och bestämde sig för att flytta dit. Jag pratade med henne för inte så länge sedan, det har gått bra för henne, hon studerar och har nu planer på att bli tandsköterska. Men det här var ju väldigt mycket hennes, vad ska man säga, att hon klarade av pressen. Jag tror någonstans i intervjuerna som jag har gjort med henne att hon säger just det här att, ja men det är mina barn som får mig att fortsätta, om det inte vore för dem skulle jag nog inte orka längre.

Dona Hariri: Det jag hör av det här exemplet som du lyfter med oss, som såklart är fantastiskt, [det är] ändå att det krävdes att hon orkade ta sig igenom allt detta och gjorde väldigt mycket själv.

Tove Samzelius: Ja, och det är det som förväntas också. Förväntningarna som finns är att individen ska lösa sin egen boendesituation, speciellt om man inte anses ha någon annan form av social problematik, då ses man inte som att man tillhör socialtjänstens målgrupp och har rätt till boendeinsatser. Men vad vi ser det är att väldigt många, ju längre tid det går och under ju längre tid man tvingas leva under de här förhållandena, desto mer tär det både på den psykiska och det fysiska välmåendet. Så till slut så kanske man ändå hamnar i en situation där gränsen mellan det här strukturella och sociala suddas ut.

Dona Hariri: Då så, tack snälla Tove och Lotta för detta samtal. Tydligt, riktat, konkret. Lycka till med ert fortsatta arbete, tack så mycket!

Tove Samzelius: Tack!

Lotta Rapacioli: Tack så mycket!

Dona Hariri: Då ska jag knyta ihop det hela och vill att du som lyssnar kommer ihåg att 1. Första steget är att synliggöra informella vräkningar. 2. Bostadsbolagen behöver se över sina

system för att alla människor ska kunna få en bostad. 3. De här människorna finns men de är rättslösa och det kan inte vara civilsamhällets ansvar att lösa situationen, vi behöver tydligare ansvarsfördelning på kommunal, regional och statlig nivå.

Miss inte nästa av *Snacka om barnrätt* som kommer handla om Barnahus, ett sätt att samverka för barn i utsatthet.

Mitt namn är Dona Hariri, *Snacka om barnrätt* är en podcast från Länsstyrelsen i Stockholm, producerad av Umami Produktion.